

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיוע של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֶמְדָּה יָמִימָה HEMDAT YAMIM

בהר תשע"ה

פרשת שבוע

מהו אוצר בית דין?

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

הציבור בישראל עסוק שנים מרובות ובמיוחד בימים אלה, בשאלות הקשורות למעמדם, תחומי אחריותם וניהולם של המערכות המשפטיות של מדינת ישראל. מערכת המשפט הישראלית כוללת את בתי המשפט לסוגיהם השונים, מערכת בתי הדין הרבניים, מערכת התביעה שהיא חלק ממשרד המשפטים, והיועץ המשפטי לממשלה שהוא גם התובע הכללי. מצוות השמיטה מופיעה גם בהתחלת פרשת בהר, תוך קישור למעמד הר סיני, מה שהופך מצווה זו למיוחדת גם מבחינה זו.

ננסה בדברינו השבוע לברר, מה תפקידו של בית הדין. בגלל קוצר היריעה נתרכז בנקודה אחת שעולה מפרשתנו והיא מצוות השמיטה. וממנה נשתדל להשליך על כל הנושא.

בתוספתא מצינו שבית הדין היה מטפל בנושא אספקת היבול בשנת השמיטה: "בראשונה היו שלוחי בית דין יושבין על פתחי עיירות. כל מי שמביא פירות בתוך ידו נוטלין אותן ממנו, ונותן לו מהן מזון שלש סעודות, והשאר מכניסין אותו לאוצר שבעיר. הגיע זמן תאנים שלוחי בית דין שוכרין פועלין עודרין אותן ועושין אותן דבילה וכונסין אותן בחביות ומכניסין אותן לאוצר שבעיר... ומחלקין מהן ערבי שבתות כל אחד ואחד לפי ביתו" (פ"ח ה"א). מתוספתא זו אנו למדים כי:

- בשנת השמיטה בית הדין נקט יוזמה, שתבטיח שכלל הציבור יוכל ליהנות מהפירות והירקות, ותמנע מ"זמים" להשתלט על היבולים משדות ההפקר, בצורה שלכאורה מותרת על פי ההלכה.
 - בית הדין דאג לחלוקה צודקת של היבולים בין כל הזקוקים להם. "המחיר" ההלכתי שבית הדין "שילם", היה כפול:
 - הוא פגע לכאורה בזכותם של האנשים לקחת יבולי הפקר, ומבחינה מסוימת ביטל את צו התורה המאפשר לקחת מן היבולים ללא הגבלה.
 - שלוחי בית הדין עשו עבודות שאסור לעשות בשמיטה כמו למשל בצירה, קצירה ועיבוד היבול. הראשונים נחלקו בשאלה מהם העקרונות ההלכתיים שעליהם מבוססות פעולות בית הדין. מכל מקום, נלמד מכאן שבית הדין ראה, כאחד מתפקידיו החשובים בשנת השמיטה, להבטיח שכלל הציבור יוכל ליהנות בצורה צודקת והגונה משמירת המצווה בידי הבעלים של השדות. בית הדין צריך להגן על החלשים. בית הדין צריך לדאוג לכלל הציבור. על סמך עקרונות אלה הוקם "בית הדין הכללי" שמכון "ארץ חמדה" שותף בו:
- בית הדין חתם חוזים עם חקלאים, והם מעבדים את השדות בשנת השמיטה הנוכחית על פי הוראות בית הדין. החקלאים מקבלים שכר מקובל על עבודתם.
- הירקות והפירות מחולקים ולא נמכרים, במחיר נמוך שמשקף רק את ההוצאות של שכר הפועלים (חולקו כבר למעלה ממיליון ק"ג של ירקות). אף אחד לא "גוזר קופון" מהפעילות הזו. תחנות החלוקה מקפידות לשמור על האיסור של "לאכלה ולא לסחורה". היבולים מחולקים לכלל המגזרים של החברה בישראל, כפי שגם חברי בית הדין מייצגים את כל המגזרים. דרך זו של שמירה חיובית של מצוות השמיטה מקרבת את הציבור למצווה חשובה זו, בדרך של חיבוב המצוות, אחדות ישראלית ודאגה לכלל. גם הציבור הנצרך יכול ליהנות ממצוות אכילת יבולי שביעית בדרך מכובדת כחלק בלתי נפרד מהחברה הישראלית.

נקרא לציבור לעקוב אחרי פעילותה של עמותת "שנת השבע" www.year7.org ולהשתתף במצווה החשובה של הגברת השיח הציבורי החיובי בנושא מצוות השמיטה.

לע"נ מר שמואל שמש ז"ל חבר הנהלת 'ארץ חמדה' נלביע י"ז בסיוון תשע"ד	לע"נ רבי יעקב בן אברהם ועיישה וחנה בת יעיש ושמחה סבג ז"ל	לע"נ ר' מאיר בן יחזקאל שרגא ברכפלד ז"ל	לע"נ מרת שרה ונגרובסקי בת ר' משה זאב ע"ה נלביע י' בתמוז תשע"ד	לע"נ הרב אשר וסרטיל ז"ל נלביע ט' בכסלו תשס"ט
---	---	---	---	--

לע"נ הרב **אהרון ליכטנשטיין** זצ"ל
לע"נ **דוד צבי טרשנסקי** ז"ל, בנם של **יצחק ונעמי** הי"ו, נלביע כ"ח באייר
לע"נ **הנופלים במערכה על הגנת המולדת** הי"ד

Eretz Hemdah | **ארץ חמדה, ע"ר**
2 Bruriya St. POB 8178 Jerusalem 91080 | 91080 ת.ד. 8178 ירושלים
Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626 | טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

www.erezhemdah.org info@erezhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט

חמדת הדף היומי

משמורת ילדים לפי ההלכה

הרב עקיבא כהנא

המשנה בכתובות (קא, ב) כתבה שאדם שהתחייב מזונות לבת אשתו לחמש שנים, והתגרש, ואשתו נישאה לאחר, הוא חייב להביא לבת מזונות למקום שאמה נמצאת. **הגמרא (כתובות קב, ב) מדייקת** מהמשנה ממה שאמרו שמביאים למקום שאמה נמצאת שה"בת אצל אמה".

מהדוגמא שהגמרא מביאה בהמשך ברור שהיא עוסקת באשה אלמנה, כשאבי הבת מת, והשאלה היא אם הבת תתגורר עם אמה, או עם אחיה, ולא ברור האם הגמרא מתייחסת גם למקרה שבו האשה גרושה, והשאלה האם הבת תתגורר עם אביה או עם אמה.

הרא"ש (יב, ד) הביא את דברי רבי מאיר הלוי (רמ"ה) שגם כשההורים גרושים נאמר הכלל ש"בת אצל אמה", והמשנה עסקה גם בגרושה שנישאה מחדש.

הרמב"ם (כא, יז) ושולחן ערוך (פב, ז) פסקו: שכל ילד עד גיל שש צריך להיות אצל אמו, והאב צריך להביא את מזונותיו לשם. **המגיד משנה הסביר** שמקור הרמב"ם הוא מהגמרא **בכתובות (סה, ב)** שקטן יוצא בעירוב אמו עד גיל שש, כי הוא נחשב כנספח אליה, מכאן רואים שמקום הילד עד גיל שש הוא אצל אמו, והבעל חייב להעלות לו מזונות שם.

הראב"ד חלק על הרמב"ם וכתב: שכשמדובר בבן ולא בבת, האב חייב ללמדו תורה, ואם הבן ימצא אצל אמו, איך האב ילמדו תורה? **המגיד משנה ביאר** שהרמב"ם סבר שלא מצינו בשום מקום שהאב חייב ללמדו תורה מתחת לגיל שש. עד גיל זה צריך האב רק ללמד את הבן את הפסוק: 'תורה צוה לנו משה', וזה אפשרי גם בביקורים קצרים. מדבריו עולה שיש לדאוג כמובן להסדרים ראויים של ראייה של הצד שהילד לא נמצא אצלו.

נודע ביהודה (תניינא סוף סימן פט) פסק על סמך הסבר זה, שאם האב והאם מתגוררים בערים אחרות, ולא שייך שהאב יבקר את הבן, הבן צריך להיות אצל אביו. **בשו"ת הרא"ש (פב, ב)** כותב שבן אצל אביו גם פחות מגיל שש כיון שאביו מחויב ללמדו תורה, ודלא כרמב"ם. הוא לא מתייחס לסוגיא בדף סה, ובדף קב דיברו על בת ולא על בן, ולדעתו כל מגדר לומד טוב יותר אצל מגדרו, לכן עדיף להשאיר בת אצל אמה, ובן אצל אביו. **ר"י מיגאש (שו"ת סימן עא) הביא סברא** דומה לכך שעדיף לבת שתהיה אצל אמה. לדעתו אין ראייה מהגמרא שדיברה רק על עדיפות בין אחים לאמא, אבל הולכים אחרי טובת הבת, שהיא בדרך כלל עם האמא.

אחרי גיל שש

כתב רמב"ם (שם) שאחרי גיל שש האב אומר שאם הילד אינו אצלו לא ייתן לו מזונות. **וכתב חלקת מחוקק (שם, ט)** שמהדין יש להחזיק את הבן אצל האב, אך אם הבן לא רוצה לבא לאביו, יכול האב למנוע את חיוב המזונות. **רמ"א (שם)** מביא מהר"ם פדוואה שדייק ברש"י שבת אצל אמה רק אם טוב לה שם, אך אם הבת מעדיפה להיות עם האב, בית הדין נותנים אותה לאב. **חלקת מחוקק (י)** כתב שכל זה רק אם הבת אומרת שרוצה אצל האב, אבל אם הבת שותקת, גם אם ב"ד חושבים שיותר טוב לה להיות אצל האב, לא ברור שאצל האב.

פתי תשובה (שם, ו) הביא מתשובת רדב"ז (א, רסג) שבכל מקרה צריך לוודא שהיכן שהילד נמצא הוא לא עלול להתקלקל או לקבל הנהגות שליליות, ואם יש סיכון שכזה, יש להעביר את הילד לרשות ההורה השני.

סיכום: מדברי הגמרא נראה שעד גיל שש בת נמצאת אצל אמה, ויש שלמדו מזה שגם בגירושין המשמורת היא של האמא. יש שלמדו זאת מסברא. לגבי בן נחלקו הדעות, אם הוא אצל אביו או לא (אחר תקופת ההנקה כמובן), ורמ"א כתב שצריך להתחשב גם ברצון הבת, ולהחליט לפי זה. אחרי גיל שש, נראה מהרמב"ם והשולחן ערוך שהולכים לפי המגדר, אך גם לפי רצונותיו של הילד.

יהי רצון שנזכה ליוהשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם!

השמיטה יצרה לך דילמות ערכיות? התלבטויות?
מטרידה אותך תהיה על פחותה של השמיטה?
רוצה לדעת כיצד לנהוג בשנת השמיטה?
שמיטה ותוצרת הארץ?
נתקלת בשאלה בלימוד?
שתף אותנו
במיטה

shmita@eretzhemdah.org

שיעור מס' 1
שמיטה בזמן הזה: מדאורייתא או מדרבנן?
השאלה אם השמיטה נוהגת בזמננו מדאורייתא או מדרבנן, היא שאלה משמעותית ביותר, ותהיה לה השפעה כמעט על כל נושא שנלמד במשך השנה. בין היתר, תהיה לכך משמעות במקרים של ספקות, או במחלוקות הלכתיות, כי ביספק דאורייתא יש להתמיר, בעוד שביספק דרבנן ניתן להקל.

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Montevideo, Uruguay

מונטוידאו, אורוגואי
אייר תשנ"ד

השתתפות האישה בהוצאות כתיבת הגט

שאלה

כאשר זוג בא לקהילה היהודית להתגרש, הקהילה מבקשת תשלום בעבור הכנת הגט. התשלום הוא יותר מן ההוצאות הנדרשות לצורך תשלום בית-הדין והסופר. האם יכולים הבעל והאשה להתחלק בתשלום או שמא צריך הבעל לשאת בהוצאות אלה לבדו?

תשובה

כשעריכת גט נעשית מרצון שני בני הזוג, נוהגים שהם מתחלקים בהוצאות שכר הסופר בשוה¹, ורשאי ועד הקהילה לגבות סכום נוסף², שגם הוא יתחלק בשוה. ראוי שסכום זה יהיה סביר³, ולא יגרום לעיכוב מסירת הגט כאשר לבני הזוג אין כסף⁴. כאשר אחד מבני הזוג מסרב לשלם את חלקו, ישלם הצד השני את כל ההוצאות הכנת הגט⁵ וגם את חלקו בסכום הנוסף, ולא יעכב את מסירת הגט בגלל סירובו של בן הזוג לשלם את חלקו.

¹ מעיקר הדין הבעל נותן את שכר הסופר כמו שהתפרש במשנה (ב"ב דף קסז ע"א), "והבעל נותן שכר". והגמרא מסבירה שם (קסח ע"א): "מאי טעמא? דאמר קרא, וכתב ונתן", "משמע שהבעל הנותן הוא מכתבו שפורע שכרו" (ר"ן), ומוסיפה: "והאידינא דלא עבדין הכי, שדיוה רבנן אאשה, כי היכי דלא נשהייה", כלומר שהיום האשה משלמת, כדי שלא תתעגן, וכדי שיתקיים הפסוק "וכתב", הפקירו רבנן ממונה שלה והיקנו אותו לבעל.

ונחלקו ראשונים בכוונת התקנה, האם מאחר שנתקנה התקנה האשה משלמת מכל מקום (רמב"ם הל' גרושין פ"ב הל' ד) או שעדיין הבעל משלם את ההוצאות לכתחילה, ורק בדיעבד, אם האשה שילמה, הגט כשר (שו"ת הרא"ש כלל מה ס"י כט). בימינו נהגו כהרא"ש, "וכשהוא מרצון שניהם, עושים באופן שנתרצו ביניהם" ("תורת גיטין" ס"י קכ סעיף א בחידושים). ובירושלים נהגו שכל אחד משלם מחצית הסכום.

² עיין שו"ע חו"מ ס"י קסג סעיף א ורמ"א שם בסוף סעיף ג בשם מהר"י מינץ שראשי הקהילה יכולים להטיל מסים לכיסוי הוצאות הקהילה אפילו אם משלם המיסים אינו משתמש בשירותיה.

³ עיין שו"ת "נודע ביהודה" מהד"ת אבה"ע (ס"י ק"ט).

⁴ עיין שו"ע אה"ע ס"י קנד בסדר הגט סעיף ד וברמ"א שם, ועיין "פתחי תשובה" (ס"ק ז) "כתב הלבוש הטעם בזה משום דאם לא ישוו עימו תחילה, יש לחוש שמא כשישמע הבעל אח"כ שרוצים ממנו שכר הרבה, יתחרט ויחזור בדעתו מלתת גט".

⁵ אם האשה אינה משלמת, הבעל משלם הכול, כעיקר הדין. ואם הבעל הוא זה שאינו רוצה לשלם, אז האשה משלמת הכול, כדי שלא תתעגן. ועיין עוד שו"ת "נודע ביהודה" הנ"ל שהאשה שילמה כל ההוצאות אפילו שאין ידה משגת, כדי שלא תתעגן.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

יצא לאור! שו"ת במראה הבזק, חלק שמיני.

תשובות לשאלות מרבני הגולה. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכי דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי הנוסף את התורה ל"תורת חיים".

